

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
NILSA WAHLA
przedstawiona w dniu 8 maja 2014 r.¹

Sprawy połączone C-359/11 i C-400/11

Alexandra Schulz
przeciwko
Technische Werke Schussental GmbH und Co.KG
i
Josef Egbringhoff
przeciwko
Stadtwerke Ahaus GmbH

[wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożone przez Bundesgerichtshof (Niemcy)]

Dyrektywa 2003/54/WE — Rynek wewnętrzny energii elektrycznej — Dyrektywa 2003/55/WE — Rynek wewnętrzny gazu ziemnego — Umowy pomiędzy dostawcami a odbiorcami oparte na krajowym ustawodawstwie — Obowiązek świadczenia usługi powszechnej — Ogólne warunki — Jednostronna zmiana ceny usługi przez dostawcę — Odpowiedni poziom ochrony konsumenta — Klienci końcowi — Wymóg przejrzystości warunków umownych — Powiązania z dyrektywą 93/13/EWG — Nieuczciwe postanowienia w umowach konsumenckich — Ograniczenie skutków wyroku w czasie

1. Wiele niegdyś zmonopolizowanych sektorów usług publicznych² uległo znaczącej przemianie wskutek liberalizacji rynku. Dotyczy to także rynku energii. W tym kontekście dyrektywa 2003/54/WE i dyrektywa 2003/55/WE³ (zwane dalej łącznie „dyrektywami w sprawie energii”) określiły zasady stopniowej liberalizacji rynku energii Unii Europejskiej⁴. Chociaż ich podstawowym zadaniem jest otwarcie sektora energii na konkurencję, dyrektywy te zawierają także przepisy mające na celu zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumentów, szczególnie w aspekcie przejrzystości warunków umów z odbiorcami końcowymi. Przepisy te, których celem jest zapewnienie usługi powszechnej⁵, wymagają od państw członkowskich podjęcia odpowiednich działań dla ochrony słabych odbiorców przed odłączeniem, a jednym z mechanizmów, który temu służy jest wyznaczenie dostawcy z urzędu.

1 — Język oryginału: angielski.

2 — Sektory te obejmują telekomunikację, usługi pocztowe, energię elektryczną i gaz ziemny, a także usługi kolejowe.

3 — Dyrektywa 2003/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2003 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylająca dyrektywę 96/92/WE (Dz.U. L 176, s. 37) i dyrektywa 2003/55/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2003 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylająca dyrektywę 98/30/WE (Dz.U. L 176, s. 57).

4 — COM(2001) 125 wersja ostateczna s. 2, Completing the internal market in energy (zwany dalej „komunikatem Komisji 2001”).

5 — Ponieważ te przepisy (konkretnie art. 3 dyrektywy 2003/54 i art. 3 dyrektywy 2003/55 przytoczone odpowiednio w pkt 6 i 10 poniżej) ujęte są w grupie przepisów dotyczących obowiązków użyteczności publicznej, będą odnosił się dalej do obowiązku nałożonego tymi przepisami jako do obowiązku świadczenia usługi powszechnej (lub „OUP”).

2. Zgodnie z niemieckim prawem dostawcy gazu i energii elektrycznej są zobowiązani do zawierania umów z odbiorcami będącymi gospodarstwami domowymi, jeżeli świadczą usługi powszechne. Do dostaw energii w ramach takich umów stosuje się ogólne ceny taryfowe. W związku z tym obowiązkiem, w toku postępowania głównego powstała wątpliwość, czy dostawcy takich usług mają także ustawowe prawo do dokonywania jednostronnych zmian cen. W celu rozstrzygnięcia tej kwestii Bundesgerichtshof (niemiecki federalny sąd najwyższy) wystąpił do Trybunału o wskazówki w przedmiocie odpowiedniego stopnia ochrony odbiorców końcowych będących stronami takich umów, który należy zagwarantować zgodnie z prawem unijnym. Kwestia ta jest niewątpliwie bardzo istotna, a to z uwagi na fakt, że zgodność z prawem dokonywania zmian cen zależy od interpretacji wymogu przejrzystości warunków umownych, zawartego w art. 3 ust. 5 dyrektywy 2003/54 i art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55.

3. W tym kontekście Trybunał musi także zająć stanowisko w kwestii ewentualnych powiązań pomiędzy wymogiem przejrzystości i obowiązkami wynikającym z art. 3 i 5 dyrektywy 93/13⁶. Potrzeba ta powstała ze względu na to, że w ostatnim czasie Trybunał udzielił wyjaśnień w przedmiocie tych obowiązków w sprawie RWE Vertrieb⁷, także w związku z umowami na dostawę energii. Największym wyzwaniem w tej sprawie jest ustalenie, czy te wymogi powinny być interpretowane w taki sam sposób, pomimo tego, że instrumenty prawne, z których się wywodzą mają różne cele. Jak postaram się dowieść poniżej, w moim przekonaniu na pytanie to należy udzielić odpowiedzi przeczącej.

I – Ramy prawne

A – Prawo Unii

1. Dyrektywa 2003/54

4. Motyw 24 dyrektywy 2003/54 stanowi, że użytkownicy będący gospodarstwami domowymi, a także, gdzie państwa członkowskie uznają to za właściwe, małe przedsiębiorstwa, powinny mieć zapewnione prawo do dostarczania im energii elektrycznej o określonej jakości po wyraźnie porównywalnych, przejrzystych i rozsądnych cenach. Natomiast państwa członkowskie powinny podjąć w tym kontekście niezbędne środki dla ochrony słabych odbiorców.

5. Zgodnie z motywem 26, przestrzeganie wymogów dotyczących usługi publicznej jest fundamentalnym wymogiem dyrektywy 2003/54. Z tego względu dyrektywa ta określa wspólne minimalne standardy uwzględniające takie cele, jak wspólna ochrona i bezpieczeństwo dostaw.

6. Artykuł 3 dyrektywy 2003/54, który określa zasady dotyczące obowiązków użyteczności publicznej i ochrony konsumenta stanowi:

„[...]”

3. Państwa członkowskie zapewniają wszystkim odbiorcom będącym gospodarstwami domowymi, a także, gdzie państwa członkowskie uznają to za stosowne, małym przedsiębiorstwom [...] prawo do korzystania z usługi powszechnej, to znaczy z prawa do dostaw energii elektrycznej o określonej jakości, na ich terytorium w rozsądnych cenach, łatwo i wyraźnie porównywalnych i przejrzystych. Dla zapewnienia usługi powszechnej, państwa członkowskie mogą wyznaczyć dostawcę awaryjnego [...].

6 — Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29).

7 — Wyrok z dnia 21 marca 2013 r. w sprawie C-92/11 RWE Vertrieb.

[...]

5. Państwa członkowskie podejmują właściwe środki dla ochrony odbiorców końcowych, w szczególności zapewniają wprowadzenie odpowiednich zabezpieczeń chroniących słabych odbiorców, łącznie ze środkami pomagającymi tym odbiorcom uniknąć odłączenia od sieci. W tym kontekście państwa członkowskie mogą podejmować środki dla ochrony odbiorców końcowych na odległych obszarach. Państwa członkowskie zapewniają wysoki poziom ochrony odbiorców, w szczególności w odniesieniu do przejrzystości warunków umów, informacji ogólnych i mechanizmów rozstrzygania sporów. Państwa członkowskie zapewniają uprawnionym odbiorcom możliwość przełączenia się do nowego dostawcy. W odniesieniu do co najmniej odbiorców będących gospodarstwami domowymi, działania te obejmują działania wymienione w załączniku A”.

7. Załącznik A do dyrektywy 2003/54 określa środki, do których podjęcia zobowiązane są państwa członkowskie w celu ochrony konsumentów. Stanowi on:

„Bez uszczerbku dla reguł [UE] dotyczących ochrony konsumentów, w szczególności dyrektywy 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady⁸ i [dyrektywy 93/13], działania określone w art. 3 mają zapewnić, że odbiorcy:

- a) mają prawo do zawarcia z ich dostawcą energii elektrycznej umowy, która określa:
- [...]
  - sposób, w jaki można otrzymać aktualne informacje dotyczące wszystkich obowiązujących taryf i opłat konserwacyjnych;
  - czas obowiązywania umowy, warunki odnowienia i zakończenia świadczenia usług oraz wygaśnięcie umowy, istnienie jakichkolwiek praw do odstąpienia od umowy;
  - wszelkich ustaleń dotyczących rekompensat i zwrotów opłat obowiązujących w przypadku niedotrzymania poziomu jakości usług określonego w umowie [...];

Warunki umów są uczciwe i znane z wyprzedzeniem. W każdym przypadku informacje te powinny być dostarczane przed zawarciem lub potwierdzeniem umowy [...].

- b) otrzymują stosowne powiadomienie o wszelkich zamiarach zmian warunków umownych i są powiadomieni o ich prawie do odstąpienia od umowy w momencie zawiadomienia. Usługodawcy bezpośrednio powiadamiają swych odbiorców o wszelkich podwyżkach opłat, w odpowiednim terminie, nie później niż jeden normalny okres rozliczeniowy po wejściu podwyżki w życie. Państwa członkowskie zapewniają odbiorcom swobodę odstąpienia od umów, jeżeli nie akceptują oni nowych warunków, o których zawiadomił ich dostawca energii elektrycznej;
- c) otrzymują przejrzyste informacje o obowiązujących cenach i taryfach, standardowych warunkach w odniesieniu do dostępu i korzystania z usług związanych z energią elektryczną;
- d) otrzymują ofertę zawierającą szeroki wybór metod płatności. Każda różnica w warunkach uwzględnia koszty dostawcy w różnych systemach płatności. Ogólne warunki są uczciwe i przejrzyste. Warunki są przedstawione jasnym i zrozumiałym językiem [...].

[...]”.

8 — Dyrektywa 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość (Dz.U L 144, s. 19).

2. Dyrektywa 2003/55

8. Zgodnie z motywem 26 dyrektywy 2003/55 „państwa członkowskie powinny zagwarantować odbiorcom, gdy są oni podłączeni do systemu gazowniczego, informacje o ich prawach do dostaw gazu ziemnego o określonej jakości po rozsądnych cenach. Natomiast środki przyjmowane przez państwa członkowskie w celu ochrony odbiorców końcowych mogą być różne w stosunku do gospodarstw domowych, a także małych i średnich przedsiębiorstw”.

9. Zgodnie z motywem 27 przestrzeganie wymogów związanych z usługami o charakterze użyteczności publicznej jest podstawowym wymogiem dyrektywy 2003/55. Z tego powodu w dyrektywie określono wspólne minimalne standardy, uwzględniające między innymi cele takie jak ochrona konsumenta i bezpieczeństwo dostaw.

10. Podobnie jak art. 3 dyrektywy 2003/54, art. 3 dyrektywy 2003/55 określa ramy obowiązków użyteczności publicznej nałożonych na przedsiębiorstwa dostaw gazu oraz obowiązków związanych z ochroną odbiorców. Ma on następujące brzmienie:

„Państwa członkowskie przyjmują odpowiednie środki w celu ochrony odbiorców końcowych i zapewniają wysoki stopień ochrony konsumenta, a w szczególności zapewniają odpowiednie środki ochrony słabych ekonomicznie odbiorców, włączając w to odpowiednie środki chroniące ich przed odłączeniem. W tym kontekście mogą przyjąć odpowiednie środki w celu ochrony odległych odbiorców, podłączonych do systemu gazowego. Państwa członkowskie mogą wyznaczyć dostawcę „z urzędu” dla odbiorców podłączonych do sieci gazowej. Powinny one zapewnić wysoki stopień ochrony odbiorcy, w szczególności odnoszący się do przejrzystości ogólnych zasad i warunków kontraktowych, ogólnych informacji i zasad rozstrzygania sporów. Państwa członkowskie powinny upewnić się, że uprawniony odbiorca ma realną możliwość zmiany dostawcy. W odniesieniu przynajmniej do odbiorców będących gospodarstwami domowymi są to środki wyszczególnione w załączniku A”.

11. Podobnie jak w przypadku dyrektywy 2003/54, załącznik A zawiera listę środków, do których podjęcia zobowiązane są państwa członkowskie w celu ochrony konsumentów. Stanowi on:

„W poszanowaniu przepisów [UE] dotyczących ochrony odbiorcy, w szczególności dyrektywy [97/7/WE] i dyrektywy [93/13/WE], środki, o których mowa w art. 3, mają zagwarantować odbiorcom:

a) prawo zawarcia umowy z dostawcą usług gazowniczych, która określa:

— [...]

— sposoby uzyskiwania zaktualizowanych informacji na temat wszystkich stosowanych taryf i opłat za obsługę (konserwacje i remonty);

— czas obowiązywania umowy, warunki odnowienia i wygaśnięcia świadczeń usługowych i kontraktu oraz istnienie jakiegokolwiek prawa do rozwiązania umowy;

— [...]

Warunki umów są uczciwe i znane z góry. W każdym przypadku informacje te są dostarczane przed zawarciem albo przed potwierdzeniem umowy. Kiedy umowy zawierane są przez pośredników, powyższe informacje są również dostarczane przed zawarciem umowy;

b) otrzymanie stosownego zawiadomienia o każdym zamiarze wprowadzenia zmian do umowy oraz poinformowanie o prawie do odstąpienia od umowy po otrzymaniu zawiadomienia. Świadczący usługi powiadamiają bezpośrednio swoich odbiorców-abonentów o jakichkolwiek podwyżkach

stawek w odpowiednim czasie, nie później niż jeden okres fakturowania po wejściu w życie podwyżki. Państwa członkowskie zapewniają odbiorcom możliwość wycofania się z umów, jeżeli oni nie akceptują nowych warunków podanych im do wiadomości przez świadczącego usługi gazownicze;

- c) otrzymywanie przejrzystych informacji o stosowanych cenach i taryfach i o standardowych warunkach dostępu do usług i korzystania z usług gazowniczych;
- d) oferowanie szerokiego wyboru sposobu rozliczania płatności. Wszelkie różnice w warunkach odzwierciedlają koszty dla dostawcy o różnych systemach płatności. Ogólne warunki są równe, jednakowe i przejrzyste. Są przedstawione jasno i w zrozumiałym języku [...].

[...]

- g) odbiorcom przyłączonym do systemu gazowniczego poinformowanie o ich prawach dostawy gazu ziemnego o określonej jakości, za rozsądne ceny, zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem krajowym”.

B – Prawo niemieckie

12. W okresie mającym znaczenie dla niniejszej sprawy ogólne warunki nakładające na dostawców energii elektrycznej obowiązek przyłączenia każdego odbiorcy do ich sieci energetycznej i dostarczania energii elektrycznej zgodnie z ogólnymi cenami taryfowymi (odbiorca taryfowy) regulowane były przepisami Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Elektrizitätsversorgung von Tarifkunden (zwanego dalej „AVBEltV”)⁹, a następnie przepisami Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Grundversorgung von Haushaltskunden und die Ersatzversorgung mit Elektrizität aus dem Niederspannungsnetz (zwanego dalej „StromGKV”)¹⁰. Przepisy te stanowią także integralną część umów na dostawę zawieranych z odbiorcami taryfowymi.

13. Paragraf 4 AVBEltV stanowi:

„(1) Dostawca energii elektrycznej dostarcza [energię elektryczną] na podstawie obowiązujących ogólnych taryf oraz warunków.

(2) Zmiany ogólnych taryf oraz warunków wchodzi w życie dopiero po ich podaniu do wiadomości publicznej”.

14. Prawo do odstąpienia od umowy przewidziane jest w § 32 AVBEltV, który stanowi:

„(1) Umowa obowiązuje w sposób nieprzerwany do chwili wypowiedzenia jej przez jedną ze stron z miesięcznym terminem wypowiedzenia na koniec miesiąca kalendarzowego [...].

(2) Jeżeli ogólne taryfy ulegną zmianie lub dostawca energii elektrycznej zmieni w ramach tego rozporządzenia swoje ogólne warunki, odbiorca może wypowiedzieć umowę z dwutygodniowym terminem wypowiedzenia na koniec miesiąca kalendarzowego następującego po podaniu zmiany do publicznej wiadomości”.

9 — Rozporządzenie w sprawie ogólnych warunków dostaw energii elektrycznej dla odbiorców taryfowych z dnia 21 czerwca 1979 r. (BGBl I, s. 684).

10 — Rozporządzenie w sprawie ogólnych warunków podstawowych dostaw energii elektrycznej odbiorcom będącym gospodarstwami domowymi i zastępczych dostaw z sieci niskiego napięcia z dnia 26 października 2006 r. (BGBl I, s. 2391).

15. Paragraf 5 ust. 2 StromGVV stanowi:

„Zmiany ogólnych cen i warunków wchodzi w życie z początkiem odpowiedniego miesiąca, ale dopiero po ich podaniu do wiadomości publicznej, które musi nastąpić przynajmniej sześć tygodni przed planowaną zmianą. W momencie dokonania publikacji podstawowy dostawca jest zobowiązany do przesłania odbiorcy pisemnego zawiadomienia o planowanych zmianach i do umieszczenia informacji o nich na swojej stronie internetowej. Zmiany ogólnych taryf i warunków wchodzi w życie dopiero po ich podaniu do wiadomości publicznej”.

16. Zgodnie z § 20 StromGVV zawiadomienie o wypowiedzeniu umowy na podstawową dostawę energii elektrycznej wygasa na koniec odpowiedniego miesiąca kalendarzowego.

17. W okresie mającym znaczenie dla niniejszej sprawy ogólne warunki, zgodnie z którymi przedsiębiorstwa dostaw gazu mają obowiązek przyłączenia każdego odbiorcy do ich sieci gazowej i dostarczania gazu zgodnie z ogólnymi cenami taryfowymi (odbiorca taryfowy) regulowane były przepisami Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden (zwanego dalej „ABVGasV”)¹¹. Przepisy te stanowiły jednocześnie integralną część umów na dostawy gazu zawieranych z odbiorcami taryfowymi.

18. Paragraf 4 ABVGasV stanowi:

„(1) Przedsiębiorstwo dostawy gazu dostarcza gaz na podstawie obowiązujących ogólnych taryf oraz warunków [...]

(2) Zmiany ogólnych taryf oraz warunków wchodzi w życie dopiero po ich podaniu do wiadomości publicznej”.

19. Prawo do rozwiązania umowy reguluje § 32 ABVGasV, który stanowi:

„(1) Umowa obowiązuje w sposób nieprzerwany do chwili wypowiedzenia jej przez jedną ze stron z miesięcznym terminem wypowiedzenia na koniec miesiąca kalendarzowego [...].

(2) Jeżeli ogólne taryfy ulegną zmianie lub przedsiębiorstwo dostaw gazu zmieni w ramach tego rozporządzenia swoje ogólne warunki, odbiorca może wypowiedzieć umowę z dwutygodniowym terminem wypowiedzenia na koniec miesiąca kalendarzowego następującego po podaniu zmiany do publicznej wiadomości”.

20. Ograniczenie prawa przedsiębiorstw dostaw gazu i dostawców energii elektrycznej do jednostronnej zmiany cen wynika także z orzecznictwa sądu odsyłającego, który uznaje ich prawo do dokonywania zmian cen tylko jeśli zmiany te są racjonalne. W związku z powyższym zmiany cen mogą być dokonywane uznaniowo, ale będą one dla drugiej strony wiążące jeśli spełnią wymóg racjonalności. Z tego względu każda zmiana ceny może być przedmiotem kontroli sądowej. Wymóg racjonalności oznacza także, że dostawcy są zobowiązani do uwzględnienia ewentualnego zmniejszenia kosztów.

11 — Rozporządzenie w sprawie ogólnych warunków dostaw gazu dla odbiorców taryfowych z dnia 21 czerwca 1979 r. (BGBl. I, s. 676).

II – Okoliczności faktyczne, postępowanie główne i pytania prejudycjalne

21. W sprawie C-359/11, Technische Werke Schussental GmbH und Co.KG (zwane dalej „TWS”), przedsiębiorstwo dostaw gazu ziemnego, dostarcza A. Schulz będącej odbiorcą taryfowym w ramach taryfy dla gospodarstw domowych poprzez sieć gazociągową gaz ziemny do jej posesji w Baienfurcie. W okresie od 1 stycznia 2005 r. do 1 stycznia 2007 r., TWS czterokrotnie podnosiło cenę dostarczanego gazu. W dniu 1 kwietnia 2007 r. nastąpiła obniżka ceny. A. Schulz zakwestionowała sporządzone na podstawie podwyższonych cen rozliczenia roczne za lata 2005, 2006 i 2007, ponieważ jej zdaniem podwyżki cen gazu były nieuzasadnione.

22. W postępowaniu przed sądem odsyłającym TWS domaga się zapłaty nieuregulowanych dotychczas zaległości za lata 2005–2007. Amtsgericht (sąd pierwszej instancji) uwzględnił skargę TWS o zapłatę kwoty w wysokości 2 733,12 EUR wraz z odsetkami za zwłokę oraz kosztów reprezentacji prawnej. Sąd drugiej instancji oddalił odwołanie A. Schulz, ale dopuścił skargę kasacyjną do sądu odsyłającego.

23. W tym kontekście, mając wątpliwości związane ze zgodnością z prawem UE wzmiankowanych przepisów, Bundesgerichtshof postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy art. 3 ust. 3 [dyrektywy 2003/55] w związku z jej załącznikiem A lit. b) oraz/lub c) należy interpretować w taki sposób, iż uregulowania prawa krajowego dotyczące zmian cenowych w umowach na dostawy gazu ziemnego zawartych z odbiorcami będącymi gospodarstwami domowymi, którzy zaopatrywani są w ramach ogólnego obowiązku dostawy gazu (odbiorcy taryfowi), spełniają wymogi niezbędnego stopnia przejrzystości, jeśli nie wskazują one przyczyn, warunków i zakresu zmiany ceny, ale zagwarantowane jest, że przedsiębiorstwo dostaw gazu poinformuje swoich odbiorców z góry w odpowiednim terminie o każdej podwyżce ceny i że odbiorcy ci mają prawo do rozwiązania umowy, jeżeli nie zamierzają zaakceptować podanych im do wiadomości zmienionych warunków?”.

24. W sprawie C-400/11, przedsiębiorstwo komunalne, Stadtwerke Ahaus GmbH (zwane dalej „SWA”) zaopatruje J. Egbringhoffa w gaz i energię elektryczną. W przedstawionych rozliczeniach za 2004 r. SWA ustaliła cenę dostarczanego gazu na 3,521 centa/kWh i dostarczanej energii elektrycznej na 9,758 centa/kWh.

25. W latach 2005–2008 SWA kilkakrotnie podnosiła cenę dostawy energii elektrycznej i gazu. Informacja o każdej z tych podwyżek została podana do wiadomości publicznej. W dniu 18 stycznia 2008 r. J. Egbringhoff zakwestionował rozliczenie SWA z dnia 6 stycznia 2006 r. dotyczące dostaw gazu i energii elektrycznej w 2005 r. powołując się na to, iż podwyżki były nieracjonalne. J. Egbringhoff dokonał jednak warunkowej płatności dodatkowych kwot wyszczególnionych na rachunkach za lata 2005, 2006 i 2007. SWA zignorowała ponawiane kilkakrotnie żądanie J. Egbringhoffa wykazania zasadności cen i zwrotu opłat z tytułu dostaw gazu i energii elektrycznej w łącznej kwocie 746,54 EUR, które J. Egbringhoff uważał za nienależne.

26. W skardze złożonej w dniu 30 grudnia 2008 r. J. Egbringhoff żąda od SWA zwrotu 746,54 EUR wraz z odsetkami. Wnosi także o zobowiązanie SWA do przyjęcia za podstawę obliczenia cen gazu i energii elektrycznej w 2008 r. stawek obowiązujących w 2004 r. Pomimo tego, że skarga została oddalona przez sądy niższej instancji sąd odwoławczy dopuścił skargę kasacyjną.

27. Ponieważ podobnie jak w przypadku skargi kasacyjnej A. Schulz, Bundesgerichtshof żywi wątpliwości także w przypadku J. Egbringhoffa w przedmiocie zgodności odpowiednich przepisów prawa niemieckiego z prawem UE, sąd ten zdecydował się zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunał z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy art. 3 ust. 5 [dyrektywy 2003/54] w związku z jej załącznikiem A lit. b) oraz/lub c) należy interpretować w taki sposób, że krajowe uregulowanie ustawowe dotyczące zmian ceny w umowach na dostawy [energii elektrycznej] zawartych z odbiorcami będącymi gospodarstwami domowymi, zaopatrywanymi w prąd w ramach ogólnego obowiązku dostawy (odbiorcy taryfowi) spełniają wymogi niezbędnego stopnia przejrzystości, jeżeli w uregulowaniu tym nie wskazuje się przyczyn, warunków i zakresu zmiany ceny, jednakże zagwarantowane jest, że przedsiębiorstwo dostaw [energii elektrycznej] poinformuje swoich odbiorców z góry w odpowiednim terminie o każdej zmianie ceny i że odbiorcy ci mają możliwość rozwiązania umowy, jeżeli nie zamierzają zaakceptować podanych im do wiadomości zmienionych warunków?”.

28. W sprawie C-359/11 uwagi na piśmie zostały przedstawione przez TWS, rząd niemiecki i Komisję. W sprawie C-400/11 uwagi na piśmie zostały przedstawione przez J. Egbringhoffa, SWA, rząd niemiecki i Komisję.

29. Postanowieniem Prezesa Trybunału z dnia 7 stycznia 2014 r. te dwie sprawy zostały połączone do łącznego rozpoznania w ramach pisemnego etapu postępowania i do wydania wyroku. Ustne argumenty zostały przedstawione na rozprawie w dniu 27 lutego 2014 r. przez A. Schulz, TWS, J. Egbringhoffa, SWA, a także rząd niemiecki i Komisję.

III – Analiza

A – Kontekst

30. Pytania sądu odsyłającego sprowadzają się zasadniczo do tego, w jakim zakresie spełniony jest wymóg przejrzystości zawarty w art. 3 ust. 5 dyrektywy 2003/54 i art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55, gdy przepisy prawa krajowego dotyczące dostaw energii elektrycznej i gazu w ramach OUP, w sytuacji gdy podmiot świadczący usługi decyduje się dokonać jednostronnej zmiany ceny z zachowaniem odpowiedniego terminu wypowiedzenia, gwarantują jedynie prawo do rozwiązania umowy¹². Odpowiadając na to pytanie należy mieć na uwadze fakt, że przepisy te nie wymagają od dostawcy realizującego usługi w ramach OUP ujawniania odbiorcy informacji dotyczących przyczyn, warunków i zakresu zmiany ceny.

31. Konieczność interpretacji wymogu przejrzystości zawartego w dyrektywach w sprawie energii powstała w kontekście wysiłków na szczeblu UE mających na celu otwarcie i liberalizację rynku energii. Wspomniany proces liberalizacji postępuje w oparciu o te same zasady, zarówno w przypadku energii elektrycznej, jak i gazu ziemnego i z tego względu wydaje się właściwe udzielenie jednej odpowiedzi na pytania prejudycjalne, mimo istnienia pewnych zasadniczych różnic pomiędzy tymi dwoma instrumentami prawnymi¹³.

12 — Jak wyjaśnione zostało na rozprawie, pytania prejudycjalne dotyczą zgodności krajowych przepisów prawa z prawem Unii, a nie ewentualnego bezpośredniego wpływu tych przepisów na postępowanie krajowe. W tym sensie kwestia tego, czy i w jakim zakresie, te przepisy prawa krajowego mogą być interpretowane zgodnie z prawem Unii nie ma w tym miejscu znaczenia.

13 — Nawet pobieżna lektura art. 3 dyrektyw 2003/54 potwierdza tę koncepcję. Jeden z komentatorów opisał dyrektywę 2003/55 jako „mniej daleko idącą” niż dyrektywa 2003/54 w kwestii OUP i wymogu zapewnienia rozsądnych cen. Zobacz w tym zakresie S. Pront-van Brommel, *The Development of the European Electricity Market in a Juridical No Man’s Land*, w: *Financial Aspects in Energy*, red. A. Dorsman i in., Berlin, Springer-Verlag, 2011, s. 187.

32. Ponieważ cele dyrektyw w sprawie energii są identyczne, wymóg przejrzystości powinien być interpretowany jednakowo dla obydwu tych instrumentów prawnych. Cele te są natomiast dwojakie. Po pierwsze, jak wspomniano powyżej, głównym celem dyrektyw energetycznych jest zapewnienie liberalizacji rynku energii poprzez stopniowe wprowadzenie konkurencji w sektorze, który był tradycyjnie zmonopolizowany przez państwo. Innymi słowy, dyrektywy te powstały aby zapewnić osiągnięcia wewnętrznego rynku energii¹⁴. Po drugie, zwraca się w nich szczególną uwagę na potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa dostaw¹⁵.

33. Drugi cel jest bezpośrednio związany z obowiązkiem świadczenia usługi powszechnej, o którym mowa w art. 3 dyrektyw w sprawie energii. Obowiązek świadczenia usługi powszechnej – taki jak ten uregulowany odpowiednimi przepisami dyrektyw w sprawie energii został wprowadzony, aby zapewnić, iż usługi (w tym przypadku dostawa energii) są świadczone odbiorcy za rozsądną cenę i na rozsądnych warunkach, niezależnie od jego sytuacji ekonomicznej, społecznej czy geograficznej¹⁶. Innymi słowy, to uregulowanie dotyczy usług komplementarnych w stosunku do tych oferowanych na konkurencyjnym rynku, przez co zabezpiecza słabych odbiorców¹⁷. Jednakże OUP widziany z perspektywy dostawców energii znacząco ingeruje w ich wolność działalności gospodarczej, szczególnie ze względu na to, że ceny usług świadczonych w ramach OUP muszą być racjonalne¹⁸.

34. Sprawy toczące się przed sądem odsyłającym ilustrują ewidentną trudność w pogodzeniu interesów końcowych odbiorców zaopatrywanych w energię w ramach OUP i dostawców tych usług. Sprawy te dotyczą umów na dostawę energii elektrycznej i/lub gazu zawieranych w ramach powszechnego obowiązku dostaw¹⁹. Z postanowienia odsyłającego wynika, że w tym systemie dostaw dostawcy energii w Niemczech mają ustawowy obowiązek przyłączenia każdego odbiorcy do ich sieci i dostarczania gazu i energii elektrycznej zgodnie z ogólnymi cenami taryfowymi. Innymi słowy, te regulowane przepisami krajowymi umowy, nie są objęte swobodą zawierania umów. Szczególnie dobrze ilustruje to fakt, iż dostawcy usług są zobowiązani odpowiednimi przepisami prawa krajowego do zawarcia umów nawet z niepożądanymi klientami. Tym samym przepisy te znacząco ograniczają możliwość rozwiązania przez dostawców usług umów z tymi klientami (forma działania, do której ewidentnie zachęcają art. 3 dyrektyw w sprawie energii, wymagając od państw członkowskich podjęcia środków służących zapobieganiu odłączeniu).

35. Jak wspomniano pokrótce powyżej, w niedawno wydanym wyroku w sprawie RWE Vertrieb Trybunał udziela wyraźnych wskazówek w przedmiocie interpretacji wymogów przejrzystości zawartych w dyrektywie 93/13. Pomimo tego, że sprawa ta dotyczy przede wszystkim interpretacji dyrektywy 93/13, istotna jest dla niej również w pewnym zakresie dyrektywa 2003/55 ze względu na to, iż przedmiotem umów, których dotyczy sprawa są dostawy gazu ziemnego w oparciu o „umowy szczególne”²⁰.

14 — Zobacz ww. w przypisie 4 komunikat Komisji.

15 — Ibid., s. 41.

16 — Ogólnie w kwestii pojęcia usługi powszechnej zob. P. Rott, A New Social Contract Law for Public Services? – Consequences from Regulation of Services of General Economic Interest in the EC, w: *European Review of Contract Law* (1) 2000, s. 323–345, w szczególności s. 330 i nast. Zobacz także P. Nihoul, The status of consumers in European liberalisation directives, w: *Yearbook of Consumer Law*, 2009, s. 67–106.

17 — P. Rott, op.cit., s. 330.

18 — Artykuł 3 ust. 5 dyrektywy 2003/54 zawiera odniesienie do rozsądnych cen, podczas gdy art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55 o kwestii tej nie wspomina. Rozbieżność ta w moim przekonaniu nie może być jednak interpretowana jako oznaczająca, że w tym przepisie nie przewiduje się wymogu zabezpieczenia rozsądnych cen dostaw gazu świadczonych w ramach OUP. Wynika to z tego, iż prawo do dostawy gazu ziemnego po rozsądnych cenach jest wyraźnie przewidziane w motywie 26 preambuły dyrektywy 2003/55, a także w załączniku A lit. g) do tej dyrektywy.

19 — Zgodnie z prawem niemieckim dostawcy energii mają także możliwość zawierania umów z konsumentami na dostawę energii elektrycznej i gazu w ramach swobody zawierania umów. Tego typu umowy z przyczyn historycznych określa się mianem „umów szczególnych”. Oprócz przyznania możliwości zawierania takich umów, prawo krajowe zobowiązuje także dostawców do zawierania umów, do których stosuje się ceny taryfowe (umowy zawierane w ramach powszechnego obowiązku dostaw).

20 — Zobacz przypis 19 powyżej.

36. Warto także zauważyć, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 wyraźnie wyłącza ze swojego zakresu zastosowania warunki umowne „odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze”. Z tego względu dyrektywa ta nie ma zastosowania do umów, których dotyczy niniejsza sprawa, z czym zgadzają się wszystkie strony, które przedstawiły swoje uwagi na piśmie²¹. Wyjaśnia to także, dlaczego sąd odsyłający zwraca się o dokonanie wykładni wymogu przejrzystości zawartego w dyrektywach w sprawie energii ale nie w związku z dyrektywą 93/13.

37. Mimo tego, że A. Schulz, J. Egbringhoff i Komisja twierdzą zgodnie, iż stanowisko Trybunału w sprawie RWE Vertrieb w przedmiocie wymogu przejrzystości zawartego w dyrektywie 93/13 może być bezpośrednio zastosowane do tej sprawy, zaczynając od wyjaśnienia, dlaczego nie uważam, aby tak było.

B – Wyrok Trybunału w sprawie RWE Vertrieb i jego wpływ na niniejsze sprawy

38. W sprawie RWE Vertrieb Trybunał udzielił wyraźnych wskazówek dotyczących właściwego sposobu ustalania, czy warunki umów na dostawę gazu – które odsyłając bezpośrednio do przepisów prawa krajowego, takiego rodzaju jak te, które są przedmiotem niniejszej sprawy, mianowicie § 4 ABVGasV zawierane są w oparciu o swobodę zawierania umów – są uczciwe, czy też nie. Standaryzowana klauzula umowna, będąca przedmiotem sprawy RWE Vertrieb, na mocy której przedsiębiorstwo dostaw gazu zastrzegło sobie prawo do zmiany cen, stanowiła proste odesłanie do takich przepisów. Z kolei ustawodawstwo odsyłało po prostu do odpowiednich ogólnych taryf i warunków. Poproszony o wyjaśnienie znaczenia wymogu przejrzystości wynikającego z dyrektywy 93/13, Trybunał podkreślił potrzebę zapewnienia, aby umowa w sposób przejrzysty określała *powody i sposób zmiany* odpowiednich opłat. Ma to na celu umożliwienie konsumentowi przewidzenie w oparciu o jasne i zrozumiałe kryteria, zmian, którym mogą ulec takie opłaty. Ponadto Trybunał uznał, że prawo do rozwiązania umowy ma istotne znaczenie dla oceny uczciwości standaryzowanych klauzul umownych²².

39. Pozostawiając sądowi odsyłającemu samą ocenę uczciwości standaryzowanych klauzul umownych, Trybunał jasno stwierdził, iż obowiązek poinformowania konsumenta o powodach i sposobie zmiany opłat oraz o jego prawie do rozwiązania umowy nie został spełniony przez samo tylko zawarte w ogólnych warunkach odesłanie do przepisów prawa określających prawa i obowiązki stron. W sprawie RWE Vertrieb, za szczególnie znaczący Trybunał uznał fakt, poinformowania konsumenta przez sprzedającego lub dostawcę o treści odpowiednich przepisów, czy raczej o prawach, jakie z nich wynikają, *przed* zawarciem umowy²³. W moim przekonaniu taka konkluzja była uzasadniona, ze względu na to, że przepisy prawa krajowego, o których mowa odsyłały jedynie do odpowiednich cen taryfowych i ogólnych warunków.

40. Gdyby interpretację tę zastosować bezpośrednio w niniejszej sprawie, nieunikniona byłaby konkluzja, iż przepisy prawa krajowego, takie jak te rozpatrywane przez sąd odsyłający nie spełniają wymogu przejrzystości zawartego w dyrektywach w sprawie energii. Mimo tego, że odpowiednie przepisy prawa krajowego zapewniają możliwość rozwiązania umowy w przypadku, gdy odbiorca nie zgadza się na zmianę ceny wprowadzoną jednostronnie przez dostawcę usługi, nie wprowadzają one w stosunku do przedsiębiorstwa dostawy gazu lub dostawcy energii elektrycznej wymogu *poinformowania* odbiorcy o powodach i sposobie zmiany opłat.

41. Przestrzegam jednak przed tak daleko idącą interpretacją sprawy RWE Vertrieb.

21 — Dlatego też nie będę się zajmował bardziej ogólną i ewidentnie kłopotliwą kwestią dotyczącą tego, co może być, a co nie może być postanowieniem umownym „odzwierciedlając[ym] obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze”.

22 — Wyżej wymieniony wyrok w sprawie RWE Vertrieb, pkt 55 i sentencja.

23 — Ibidem.

42. Jak wspomniano wyżej odnośnie umowy w sprawie RWE Vertrieb zostały zawarte w ramach zasady swobody zawierania umów. Podobnie jak w niniejszej sprawie, postanowienia dotyczące zmiany cen gazu w ogólnych warunkach będących częścią tych umów odsyłały do przepisów prawa krajowego (w szczególności § 4 ABVGasV) regulujących umowy zawierane w ramach powszechnego obowiązku dostaw. Sformułowania ogólnych warunków w sprawie RWE Vertrieb odsyłały do przepisów prawa krajowego, które w ogóle nie definiowały okoliczności, w których dopuszczalne były zmiany ceny. Ponadto przepisy prawa krajowego nie przewidywały umów w rodzaju tych w sprawie RWE Vertrieb, a jedynie umowy na dostawy w ramach powszechnego obowiązku dostaw²⁴. W tych okolicznościach, jedynie odesłanie do takich przepisów, bez wyjaśnienia ich treści, nie zostało uznane przez Trybunał za zgodne z „art. 3 i 5 dyrektywy 93/13 w związku z art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55” (podkreślenie dodane)²⁵.

43. Jak zauważył rząd niemiecki, sprawa RWE Vertrieb ujawniła konsekwencje łącznego rozpatrywania wymogów przejrzystości zawartych w dyrektywach: 93/13 i 2003/55. W moim przekonaniu użycie sformułowania „w związku z” wyklucza na wstępie możliwość transpozycji wykładni przyjętej przez Trybunał w sprawie RWE Vertrieb do innych kontekstów, takich jak niniejsze sprawy, do których nie ma zastosowania dyrektywa 93/13²⁶. Ze względu na ramy prawne sprawy RWE Vertrieb i odniesienia do orzecznictwa dotyczącego dyrektywy 93/13²⁷, wydaje mi się oczywiste, że główny nacisk w podjętej przez Trybunał interpretacji położony został na odpowiednie przepisy dyrektywy 93/13.

44. Jak przyjął sam Trybunał, powodem wyłączenia z zakresu dyrektywy 93/13 klauzul umownych odzwierciedlających przepisy prawa krajowego regulujące określony typ umowy jest to, że środki równoważące, których celem jest pogodzenie interesów [stron umów] zostały już podjęte. Rzeczywiście uzasadnione jest twierdzenie, że ustawodawca krajowy zapewnił odpowiednią równowagę pomiędzy prawami i obowiązkami stron takich umów²⁸.

45. Tak właśnie jest w niniejszym przypadku.

46. Nie należy także zapominać o tym, że w przeciwieństwie do odnośnych umów w sprawie RWE Vertrieb – celowo wyłączonych z zakresu krajowego ustawodawstwa dotyczącego umów objętych powszechnym obowiązkiem dostaw – umowy rozważane w niniejszej sprawie podlegają temu ustawodawstwu, mianowicie ABVGasV (jak również AVBEltV i StromGVV). Jak zauważył Trybunał, wyrażona przez strony intencja rozszerzenia zastosowania przepisów na innego rodzaju umowę nie może być zrównana z ustanowieniem przez ustawodawcę krajowego wyważenia praw i obowiązków stron umowy²⁹.

47. Z wyżej wymienionych względów w pełni zgadzam się ze stanowiskiem rządu niemieckiego, iż w okolicznościach, w których nie ma zastosowania dyrektywa 93/13, jedynym właściwym punktem odniesienia dla dokonania oceny czy przedmiotowe ustawodawstwo krajowe spełnia wymóg przejrzystości zawarty w dyrektywach w sprawie energii są same wskazane dyrektywy. Spróbuję teraz przybliżyć nieco ten wymóg.

24 — Zobacz ww. wyrok w sprawie RWE Vertrieb, pkt 17 i 18.

25 — Ibidem, pkt 55 i sentencja.

26 — Zobacz także moja opinia w sprawie C-95/12 Komisja przeciwko Niemcom (wyrok z dnia 22 października 2013 r.), pkt 32.

27 — Wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r. w sprawie C-472/10 Invitel, pkt 24, 26 i 28.

28 — Wyżej wymieniony wyrok w sprawie RWE Vertrieb, pkt 28. Zobacz także opinia rzecznika generalnego V. Trstenjak w tej samej sprawie, pkt 47.

29 — Ibidem, pkt 29.

C – Wymóg przejrzystości zawarty w dyrektywach w sprawie energii

48. Wymóg przejrzystości warunków umownych zawarty jest w art. 3 ust. 5 dyrektywy 2003/54 i art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55. Celem obydwu tych przepisów – oprócz ogólnego założenia, którym jest liberalizacja sektora energii, jest zapewnienie „[...] wysoki[ego] poziom[u] ochrony odbiorców, w szczególności w odniesieniu do przejrzystości warunków umowy, informacji ogólnych i mechanizmów rozstrzygania sporów”.

49. Można uznać, że sformułowanie tych przepisów w niewielkim zaledwie stopniu pomaga określić, co obejmuje pojęcie „przejrzystość warunków umowy”. Można także w tym miejscu stwierdzić za Komisją, że niezależnie od różnic między okolicznościami niniejszej sprawy a okolicznościami na gruncie, których wydano wyrok w sprawie RWE Vertrieb, uzasadnione jest interpretowanie wymogu przejrzystości zawartego w dyrektywach w sprawie energii w taki sam sposób, jak tego zawartego w dyrektywie 93/13. Konieczność taka byłaby podyktowana szczególnie względami ochrony konsumentów.

50. Aby pokazać dlaczego nie zgadzam się z takim podejściem, rozważę najpierw kwestię różnych powodów uchwalenia dyrektywy 93/13 i dyrektyw w sprawie energii oraz sposobu w jaki powody te wpływają odpowiednio na wymogi nakładane na przedsiębiorców i dostawców usług. Następnie przedstawię, jak w mojej ocenie można pogodzić rozbieżne interesy dostawców usług i odbiorców, w specyficznym kontekście liberalizacji rynku energii.

1. Umowy zawierane w ramach zasady swobody zawierania umów a umowy zawierane w ramach OUP

51. Jak wyjaśniłem powyżej, Trybunał uznał w sprawie RWE Vertrieb, że informacje dotyczące powodów, warunków i zakresu przyszłych zmian cen powinny być przedstawione *przed* zawarciem umowy. W okolicznościach takich jak te dotyczące spraw zawisłych przed sądem odsyłającym nie widzę potrzeby, aby iść tak daleko. Powodem tego jest różny kontekst, w jakim funkcjonują umowy regulowane dyrektywą 93/13 w porównaniu z umowami regulowanymi dyrektywami w sprawie energii.

52. Szczególnie istotną kwestią jest to, aby, w ramach swobody zawierania umów, w przypadkach do których stosuje się dyrektywę 93/13, przedsiębiorcy mieli swobodę *niezawierania* umowy z określonym konsumentem³⁰. W przeciwieństwie do przedsiębiorców działających w ramach OUP, mają oni także możliwość dokonywania zmian cen bez konieczności przestrzegania kryterium racjonalności zawartego w dyrektywach 2003/54 i 2003/55 [art. 3 ust. 5 i odpowiednio załącznik A lit. g)]. W takim stosunku umownym pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą, pozycja konsumenta jest niewątpliwie słabsza. Wynika to szczególnie z tego, że konsument ma ograniczoną siłę przetargową w stosunkach z profesjonalnym przedsiębiorcą (szczególnie w kwestii standardowych klauzul umownych).

30 — P. Nihoul, op.cit., na temat tego, iż nie można automatycznie zakładać, że wszyscy konsumenci są jednakowo ważni i cenni dla firm poszukujących klientów.

53. W tych okolicznościach, trudno nie docenić wagi posiadania wszystkich koniecznych informacji przed zawarciem umowy³¹. Ostatecznie to te informacje pozwolą konsumentowi dokonać świadomego wyboru przedsiębiorcy, który sprowadza się co do zasady do porównania ogólnych warunków regulujących umowy proponowane przez tych przedsiębiorców³². Łatwiej jest konsumentowi dokonać wyboru pomiędzy różnymi przedsiębiorcami – zgodnie ze stanowiskiem, które jak się wydaje Trybunał przyjął w sprawie RWE Vertrieb – gdy został poinformowany przed zawarciem umowy o powodach przyszłych zmian cen i sposobach ich ustalania.

54. Umowy zawierane w ramach OUP wynikającego z art. 3 ust. 5 dyrektywy 2003/54 i art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55 funkcjonują natomiast w innym kontekście, którym jest liberalizacja rynku. Jednakże jak zaznaczono powyżej, zarówno z preambuły³³ tych dyrektyw jak i prac przygotowawczych³⁴ widać, że także zagwarantowanie bezpieczeństwa dostaw i przyjęcie środków zapobiegających odłączeniu – w ramach OUP – uznano za bardzo znaczącą kwestię³⁵.

55. Niewątpliwie aby osiągnąć te cele, konieczne jest założenie opłacalności przedsięwzięcia dla dostawców usług. Jednym z powodów tego jest to, iż wymaga się od nich świadczenia podstawowych usług dla wszystkich uprawnionych odbiorców na podstawie zestandaryzowanych warunków, w sytuacji, gdy ich swoboda kształtowania cen i rozwiązywania umów z niepożądanymi klientami jest znacząco ograniczona przepisami prawa krajowego. Z tego względu uznanie, że dostawcy usług działający w ramach ograniczeń wynikających z OUP muszą być w stanie przenieść wzrost kosztów na odbiorców wydaje się być właściwym sposobem rozwiązania nieodłącznego konfliktu pomiędzy dwoma podstawowymi celami dyrektywy w sprawie energii.

56. Pod tym względem, jak zauważa sąd odsyłający, załącznik A lit. b) do każdej z dyrektyw w sprawie energii, który pozwala na modyfikację warunków umownych i zmianę ceny, wyraźnie potwierdza, uzasadniony interes dostawców usług działających w ramach ograniczeń wynikających z OUP, w przeniesieniu wzrostu kosztów w okresie obowiązywania umowy na konsumenta bez konieczności rozwiązywania umowy. Prawo do dokonywania zmiany cen wydaje się szczególnie uzasadnione w sytuacji, gdy ci dostawcy usług są prawnie zobowiązani w ramach OUP do zawarcia umów z określoną kategorią odbiorców.

57. Potrzeba przeniesienia [na odbiorców] zwiększonych kosztów w celu zapewnienia opłacalności usługi świadczonej w ramach OUP niewątpliwie rzuca światło na powody przyznania prawa do jednostronnej zmiany cen. Jednak konieczność zapewnienia opłacalności jedynie do pewnego stopnia wyjaśnia, co może obejmować, a czego nie, wymóg przejrzystości warunków umownych w tym konkretnym kontekście. Czy obejmuje on obowiązek informowania odbiorcy o przyczynach, warunkach i zakresie ewentualnych przyszłych zmian cen? A jeśli tak, kiedy dokładnie należy przekazać tę informację?

31 — Rzeczywiście celem dyrektywy 93/13 jest właśnie usunięcie tej dysproporcji i przywrócenie równowagi pomiędzy pozycją konsumenta i przedsiębiorcy. Zobacz podobnie wyrok z dnia 14 marca 2013 r. w sprawie C-415/11 Aziz, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo.

32 — Zgodnie ze stanowiskiem jednego z komentatorów jest to „konkurencyjna funkcja” wymogu przejrzystości zawartego w dyrektywie 93/13. Zobacz H.W. Micklitz, Chapter 3. Unfair terms in consumer contracts, w: *Understanding EU Consumer Law*, red. H.W. Micklitz, N. Reich i P. Rott, Intersentia, Antwerpia 2009, pkt 119–150, s. 138.

33 — Potrzebę zagwarantowania bezpieczeństwa dostaw przy jednoczesnym zapewnieniu usługi powszechnej ilustrują motyw 24 w związku z motywem 26 dyrektywy 2003/54 oraz motyw 26 w związku z motywem 27 dyrektywy 2003/55.

34 — COM(2001) 125 wersja ostateczna z dnia 13 marca 2001 r., s. 41.

35 — Cele kojarzone z liberalizacją sektora energii są dwojakie. Po pierwsze, jej celem jest stworzenie konkurencyjnego rynku. Po drugie, zapewnienie jak najszerzej gwarancji dostawy energii – co jest uważane za zgodne z ogólnym interesem gospodarczym. Zobacz w związku z dyrektywą 2003/55 wyrok z dnia 20 kwietnia 2010 r. w sprawie C-265/08 Federutility i in., Zb.Orz.. s. I-3377, pkt 20 i nast. Zobacz także M. Bartl, The affordability of energy: how much protection for the vulnerable consumers?, w: *Journal of Consumer Policy*, (33) 2010, s. 226.

2. Zapewnienie odpowiedniej równowagi pomiędzy prawami odbiorców i dostawców w ramach OUP

58. Wbrew podstawowym zasadom konkurencyjnego rynku, dostawca działający w ramach OUP jest zobowiązany do zawarcia umów nawet z niepożądanymi odbiorcami i do dostarczania im energii elektrycznej i gazu po rozsądnych cenach³⁶. Jest dla mnie jasne, że ten obowiązek znacząco ogranicza możliwość dowolnego zmieniania przez takiego dostawcę usług struktury kosztowej. Aby wyeliminować tę anomalie, ustawodawca krajowy podjął działania zgodnie z art. 3 dyrektyw w sprawie energii, wyważając „ogół [...] praw i obowiązków stron [tych] umów”³⁷. Pozostaje jednak pytanie, czy – w świetle wymogu przejrzystości zawartego w tych przepisach – ustawodawca niemiecki zapewnił tę równowagę we właściwy sposób, szczególnie mając na uwadze potrzebę ochrony słabych odbiorców?

59. Mając na względzie opisane wyżej fundamentalne różnice w kontekstach pomiędzy umowami zawieranymi z zachowaniem zasady swobody umów i tymi zawieranymi w ramach przepisów wprowadzających OUP, nie widzę przekonującego powodu, aby interpretować wymóg przejrzystości zawarty w art. 3 ust. 5 dyrektywy 2003/54 i art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55 jako zobowiązujący państwa członkowskie do zapewnienia, iż informacje o przyczynach, warunkach i zakresie zmian ceny zostaną przekazane odbiorcom *przed* zawarciem umowy³⁸. Biorąc pod uwagę, iż głównym celem dyrektyw w sprawie energii nie jest ochrona konsumenta³⁹, ale liberalizacja rynku, konieczne jest zrównoważenie potrzeby ochrony konsumenta i interesów dostawców energii elektrycznej i gazu. Uważam, że osiągnięcie odpowiedniej równowagi w tym zakresie wymaga od państw członkowskich zapewnienia, aby odbiorcy uzyskiwali te informacje w czasie, gdy są informowani o zmianie ceny, a to z powodów, które przytoczę poniżej.

60. Uważam, że w przedmiocie praw odbiorców istnieją dwa elementy szczególnej wagi: prawo do rozwiązania umowy i w odpowiednich przypadkach, prawo do zakwestionowania zasadności podwyżki ceny⁴⁰. Prawa te są powiązane w zakresie w jakim – dla swej skuteczności – oba wymagają posiadania przez odbiorcę odpowiednich informacji dotyczących przyczyny podwyżki i sposobu jej obliczania. Informacje te nie są potrzebne odbiorcy jedynie po to aby umożliwić mu ocenę, czy rozwiązanie umowy (o ile jest ono możliwe) i wybranie innego dostawcy jest opłacalne. Mają one też niewątpliwie kluczowe znaczenie dla podjęcia przez odbiorcę decyzji, czy zakwestionować podwyżkę, czy też nie.

61. Oprócz swobody, jaką daje lit. b) załącznika A do dyrektyw w sprawie energii w zakresie zmiany ceny, przepis ten wymaga także od państw członkowskich zapewnienia, że odbiorca otrzyma informację o planach zmiany warunków umownych z odpowiednim wyprzedzeniem. Ponadto państwa członkowskie zobowiązane są do zapewnienia, aby odbiorcy zostali poinformowani o prawie do rozwiązania umowy w tym zakresie. Są to też tylko niektóre z praw przyznanych odbiorcom.

36 — Obowiązek zawarcia umowy wynika z załącznika A lit. a) do dyrektyw w sprawie energii. Zobacz także M. Bartl, op.cit., w przedmiocie przystępności cenowej energii i analizy różnych rozwiązań przyjętych przez państwa członkowskie w celu rozwiązania problemu zapewnienia przystępnej cenowo energii słabym odbiorcom. Warto również zauważyć, iż wymóg zapewnienia usługi powszechnej w sektorze energii po racjonalnej cenie uzyskał także status prawa pierwotnego Unii. Oprócz art. 14 TFUE, który dotyczy usług świadczonych w interesie publicznym, Protokół nr 26 do Traktatu z Lizbony wymaga między innymi zapewnienia dostępności cenowej usługi powszechnej.

37 — Wyżej wymieniony wyrok w sprawie RWE Vertrieb, pkt 28.

38 — W tej kwestii zdecydowanie nie zgadzam się z analizą przeprowadzoną przez rzecznik generalną V. Trstenjak w pkt 69 (do którego odnosi się przypis 50) opinii w sprawie RWE Vertrieb. W opinii V. Trstenjak obydwie dyrektywy 93/13 i 2003/55 są instrumentami prawa ochrony konsumentów UE, które należy traktować jako wzajemnie się uzupełniające (a w konsekwencji należy je jednolicie interpretować). Zdaniem V. Trstenjak te dyrektywy stanowią jednolity instrument prawny. Moim zdaniem jest to stwierdzenie błędne. Dyrektywa 93/13 dotyczy prawa konsumenckiego (umów konsumenckich), podczas gdy dyrektywa 2003/55 (i 2003/54) dotyczy zupełnie innej dziedziny prawa, mianowicie sfery liberalizacji rynku i ustanowienia OUP, w kontekście dostaw energii dla odbiorców końcowych. Mając na względzie tę różnicę uważam za niewłaściwe dokonywanie jednakowej wykładni (w drodze wykładni sądowej) pojęcia przejrzystości bez uwzględniania różnych kontekstów prawnych.

39 — Ilustruje to między innymi terminologia zastosowana w dyrektywach w sprawie energii. I tak, o ile dyrektywa 93/13 dotyczy umów zawieranych pomiędzy konsumentami i przedsiębiorcami, dyrektywy w sprawie energii mówią o odbiorcach i dostawcach usług. Warto także zauważyć, że środki do których podjęcia zobowiązane są państwa członkowskie w celu ochrony odbiorców końcowych, przewidziane w dyrektywach w sprawie energii mogą także obejmować odbiorców będących gospodarstwami domowymi oraz małe i średnie przedsiębiorstwa.

40 — Mimo że prawo to nie wynika wyraźnie z dyrektyw w sprawie energii uważam je za niezbędne uzupełnienie OUP zapewnienia dostawy energii odbiorcy końcowemu po racjonalnej cenie. Gdyby nie było możliwości zakwestionowania podwyżki ceny, wymóg racjonalności pozostałby martwą literą.

62. Jak zauważył sąd odsyłający, szczególne znaczenie wydaje się tu mieć lit. c) załącznika A ze względu na to, że jego celem jest zapewnienie, iż odbiorcy otrzymają przejrzystą informację o stosowanych cenach i taryfach oraz ogólnych warunkach, w związku z dostępem do usług dostawcy energii elektrycznej i korzystaniem z nich. Innymi słowy, podczas gdy lit. b) ewidentnie wymaga zagwarantowania odbiorcy prawa do rozwiązania umowy w przypadku podwyżki ceny, lit. c) dodaje jeszcze jeden element w postaci wymogu, aby ceny były przejrzyste. Wbrew argumentacji rządu niemieckiego, zapewnienie przejrzystości już po dokonaniu zmiany cen, wymaga poinformowania odbiorcy o przyczynach, warunkach i zakresie tej zmiany.

63. Jednocześnie mając na względzie stosunkowo dużą swobodę uznania państw członkowskich w implementacji do prawa krajowego przepisów dyrektyw w sprawie energii, jestem przekonany, że decyzja dotycząca szczegółów technicznych komunikowania odbiorcy przyczyn i sposobu zmiany ceny powinna pozostać w gestii krajowego ustawodawcy. Ta swoboda uznania nie może jednak polegać na niepodjęciu żadnych działań w celu wprowadzenia przeciwwagi dla prawa dostawców usług do jednostronnej zmiany cen, co wydaje się mieć miejsce w Niemczech. Przyznanie tak daleko idącej swobody byłoby w znaczącej mierze w sprzeczności z celem wymogu przejrzystości zawartego w dyrektywach w sprawie energii i w rezultacie pozbawiłoby go zupełnie znaczenia.

64. Prawdą jest, iż w ostatecznym rozrachunku takie podejście prowadzi do zróżnicowania stopnia ochrony odbiorców końcowych w zależności od tego, czy znajduje zastosowanie dyrektywa 93/13. Można by bowiem nawet twierdzić, że szczególnie słabych odbiorców stawia to w gorszej sytuacji niż odbiorców, którzy mogą swobodnie wybrać swojego dostawcę usług. Wydaje się jednak, że taka sytuacja jest akceptowana przez ustawodawcę Unii. Także załącznik A do każdej z dyrektyw w sprawie energii zawiera w tym zakresie wyraźne odesłanie do dyrektywy 93/13 stanowiąc, iż środki, o których mowa w art. 3 dyrektyw, podejmowane są „[w] poszanowaniu przepisów [Unii] dotyczących ochrony odbiorcy, w szczególności [...] dyrektywy [93/13/WE]”. Moim zdaniem jedynym przekonującym wyjaśnieniem takiego zapisu jest to, iż ustawodawca Unii nie miał zamiaru zrównania – poprzez samo odniesienie do dyrektywy 93/13 – poziomu ochrony odbiorcy wynikającego z dyrektyw w sprawie energii z tym przewidzianym w dyrektywie 93/13. Wynika to jasno z faktu, iż propozycja, która miałaby taki skutek wysunięta przez Parlament Europejski w czasie prac legislacyjnych nie znalazła odzwierciedlenia w ostatecznej wersji dyrektyw w sprawie energii⁴¹. Innymi słowy taki wybór dokonany w czasie procesu legislacyjnego sugeruje, że zakres ochrony przewidziany dyrektywą 93/13 może być większy, a w każdym razie ochrona ta nie powinna być automatycznie rozszerzana na umowy na usługi objęte powszechnym obowiązkiem dostaw w sektorze energetycznym.

65. Nie budzi natomiast wątpliwości, iż poprzez przepisy ujęte w załącznikach A do dyrektyw w sprawie energii – a w szczególności w ich pkt. b) – ustawodawca Unii położył szczególny nacisk na potrzebę zapewnienia możliwości rozwiązania umowy przez odbiorców końcowych, jeśli nie godzą się na podwyżkę ceny. Wydaje się to rzeczywiście uzasadnione z punktu widzenia stosunków umownych, zważywszy na fakt, że prawo dostawcy do jednostronnej zmiany ceny naraża odbiorcę na ryzyko jej

41 — Zaproponowany przez Parlament dodatkowy punkt do załączników, który miałby rozszerzyć zakres zastosowania dyrektywy 93/13 na umowy zawierane w ramach powszechnego obowiązku dostaw w sektorze energetycznym nie został przyjęty i nie znalazł się w ostatecznej wersji dyrektyw w sprawie energii. Zobacz w tej kwestii Część I Raportu Parlamentu Europejskiego z dnia 1 marca 2002 r. w sprawie propozycji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającej dyrektywy 96/92/WE i 98/30/WE dotyczące wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i gazu ziemnego (A5-077/2002), propozycje legislacyjne, poprawki 89 i 160, s. 65, 66 i 107. Zobacz także moje uwagi do analizy tej kwestii rzecznik generalnej V. Trstenjak w przypisie 39 powyżej.

nieuzasadnionej podwyżki. W moim przekonaniu, dla wszystkich odbiorców – niezależnie od tego czy są uważani za słabych, czy też nie – prawo rozwiązania umowy jest niezwykle ważne. Aby móc jednak skutecznie z niego skorzystać, odbiorca musi zostać poinformowany o przyczynach, warunkach i zakresie zmiany ceny w momencie, gdy jest informowany o takiej zmianie, a nie później⁴².

66. Wydaje się prawdopodobne, że w praktyce, jedynie niewielki procent odbiorców zakwestionuje podwyżkę ceny w oparciu o takie informacje, wątpliwe jest także, że sama tylko konieczność ich ujawnienia zniechęci w jakimś stopniu dostawców do nieuzasadnionych podwyżek. W tym sensie warunek przejrzystości zawarty w dyrektywach w sprawie energii przyczynia się także do zachowania cen na „rozsądnym” poziomie, przy czym zobowiązanie do tego jest jednym z fundamentów koncepcji OUP regulowanych tymi dyrektywami.

67. Prowadzi mnie to do konkluzji, że art. 3 ust. 5 dyrektywy 2003/54 i art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55 należy interpretować w ten sposób, iż warunek przejrzystości zawarty w tych przepisach nie jest spełniony przez uregulowania prawa krajowego dotyczące zmian cenowych w umowach na dostawy energii elektrycznej lub gazu ziemnego zawartych z odbiorcami będącymi gospodarstwami domowymi, zaopatrywanymi w ramach ogólnego obowiązku dostaw, które regulując warunki zmiany ceny w takich umowach, nie wymagają od dostawcy ujawnienia odbiorcy przyczyn, warunków i zakresu zmiany ceny najpóźniej *w momencie informowania odbiorcy o zmianie ceny*.

68. Ponadto TWS, SWA i rząd niemiecki wystąpiły do Trybunału o ograniczenie w czasie skutków wyroku w przypadku stwierdzenia przez Trybunał, iż odpowiednie przepisy prawa niemieckiego dotyczące zmian cenowych nie są zgodne z prawem Unii. Przedstawię poniżej przyczyny, dla których uważam, iż w tych okolicznościach istnieją powody dla uwzględnienia tego wniosku.

D – Ograniczenie w czasie skutków stwierdzenia niezgodności

69. Jak wiadomo, Trybunał zgadza się na ograniczenie skutków wyroku w czasie jedynie w szczególnych okolicznościach w przypadku zaistnienia łącznie dwóch przesłanek. Powodem tego jest fakt, że wykładnia przepisów prawa dokonywana przez Trybunał ma na celu wyjaśnienie i zdefiniowanie znaczenia i zakresu przepisu, tak jak powinien być rozumiany i stosowany od momentu jego wejścia w życie. Dlatego pierwszym kryterium, które należy spełnić jest to, iż stwierdzenie niezgodności musi pociągać za sobą „ryzyko poważnych konsekwencji finansowych”. Dla stwierdzenia, czy takie ryzyko istnieje, szczególnie istotna jest liczba stosunków prawnych zawartych w dobrej wierze na podstawie przepisów uważanych wówczas za obowiązujące. Kolejnym wymagającym spełnienia kryterium jest to, że niezgodna z prawem praktyka musiała zostać przyjęta w wyniku obiektywnej i istotnej niepewności dotyczącej interpretacji i zakresu odpowiedniego przepisu prawa Unii⁴³.

70. W moim przekonaniu w tej sprawie obydwa te kryteria zostały spełnione.

42 — Na rozprawie wspomniano, że zgodnie z prawem krajowym od dostawców usług wymaga się ujawniania odbiorcy wszystkich informacji dotyczących zmiany cen po wniesieniu powództwa. Nie uważam jednak, aby taki obowiązek mógł skutecznie zastąpić obowiązek poinformowania odbiorcy o przyczynach, warunkach i zakresie zmiany ceny, w momencie gdy informacja o niej jest komunikowana odbiorcy, co ilustruje sprawa C-400/11, w której J. Egbringhoff bezskutecznie próbował uzyskać takie informacje przed wszczęciem postępowania sądowego. Z perspektywy dokonywania oceny czy kwestionowanie zasadności podwyżki ceny może być skuteczne, czy też nie, informacja taka musi być dostępna odbiorcy jeszcze przed rozpoczęciem postępowania sądowego.

43 — Zobacz na przykład wyrok z dnia 10 maja 2012 r. w sprawach połączonych od C-338/11 do C-347/11 Santander Asset Management SGIIC, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo.

71. Przed zbadaniem okoliczności niniejszych spraw należy zauważyć, że podobny wniosek w sprawie RWE Vertrieb został zdecydowanie odrzucony przez Trybunał. Powodem tego był przede wszystkim fakt, że konsekwencje finansowe dla przedsiębiorstw dostaw gazu nie zależały jedynie od interpretacji odpowiednich przepisów prawa Unii przez Trybunał. Konsekwencje te zostały uznane raczej za zależne, w ostatecznej analizie, od oceny sądu odsyłającego w zakresie słuszności kwestionowanych warunków umownych w konkretnych okolicznościach poszczególnych spraw⁴⁴.

72. Natomiast w niniejszym przypadku⁴⁵ mamy do czynienia z sytuacją, gdy do Trybunału zwrócono się nie tylko o wyjaśnienie znaczenia *innych* przepisów prawa Unii, ale przede wszystkim o rozstrzygnięcie w przedmiocie zgodności z prawem Unii odpowiednich przepisów prawa niemieckiego.

73. Z tego względu jestem przekonany, że stwierdzenie niezgodności pociągnie za sobą ryzyko poważnych konsekwencji finansowych dla zainteresowanych przedsiębiorstw dostaw gazu i dostawców energii elektrycznej. Zgodnie z tokiem rozumowania sądu odsyłającego, uznanie prawa przedsiębiorstw dostawy gazu i dostawców energii elektrycznej do dokonywania zmian cenowych zależy od sposobu interpretowania przez Trybunał znaczenia i zakresu wymogu przejrzystości zawartego w art. 3 ust. 5 dyrektywy 2003/54 i art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55. W przypadku przychylenia się przez Trybunał do mojego stanowiska dotyczącego wykładni kwestii powstałych w tych sprawach, zmiany cenowe takie jak te, które miały miejsce w sprawach zawisłych przed sądem odsyłającym byłyby nieważne.

74. Oczywiście wpływ takiego rozstrzygnięcia na cały niemiecki sektor energii byłby znaczący⁴⁶. Na tę konkluzję nie wpływa w moim przekonaniu fakt, że liczba odbiorców, którym energia elektryczna dostarczana jest w ramach powszechnego obowiązku dostaw wydaje się w Niemczech stopniowo zmniejszać⁴⁷. Chociaż ciężar konsekwencji finansowych wynikających ze stwierdzenia niezgodności będzie niewątpliwie zależał od okresu przedawnienia przyjętego przez sąd odsyłający (kwestia, która jak się wydaje wymaga jeszcze rozstrzygnięcia na poziomie krajowym⁴⁸), w mojej opinii nie można wykluczyć „ryzyka poważnych konsekwencji finansowych”. Pomimo tego, że także liczba odbiorców, których dotyczyć może wyrok Trybunału będzie z pewnością zależała od zastosowanego okresu przedawnienia – pomimo malejącej liczby umów zawieranych w ramach powszechnego obowiązku dostaw – należy założyć, że liczba ta będzie (znacząco) wyższa, niż szacunki na 2013 r. przedstawione przez TWS na rozprawie⁴⁹.

75. Jednakże ryzyko poważnych konsekwencji finansowych samo w sobie, co do zasady nie jest wystarczające dla przychylenia się przez Trybunał do wniosku o ograniczenie skutków wyroku w czasie. Jak już wyjaśniałem w innych sprawach⁵⁰ inne podejście oznaczałoby, że wbrew zasadzie uwzględnienia takiego wniosku tylko w wyjątkowych przypadkach – najpoważniejsze i najdłużej

44 — Zobacz ww. wyrok w sprawie RWE Vertrieb, pkt 60.

45 — Gdyby jednak Trybunał zastosował rozumowanie przyjęte w sprawie RWE Vertrieb do okoliczności takich, jak te w niniejszej sprawie, nielogiczne byłoby przychylenie się do wniosku o ograniczenie w czasie skutków wyroku, potwierdzające interpretację przyjętą w poprzedniej sprawie. Wynika to z faktu, że nie istniałaby już „obiektywna, istotna niepewność dotycząca interpretacji i zakresu odnośnego przepisu prawa Unii”.

46 — Zgodnie z danymi liczbowymi przedstawionymi na rozprawie przez TWS, odpowiednio 18 milionów i 4 miliony gospodarstw domowych jest zaopatrywanych w energię elektryczną i gaz na podstawie umów zawieranych w ramach powszechnego obowiązku dostaw.

47 — Jak stwierdzono na rozprawie, zjawisko to wyjaśnia fakt, że coraz większa liczba odbiorców zmienia dostawców, wybierając umowy szczególnie oferowane na konkurencyjnym rynku.

48 — Kwestia właściwego okresu przedawnienia została podniesiona na rozprawie. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem okres przedawnienia roszczeń wynikających z *umów szczególnych* wynosi trzy lata, nierozstrzygnięta pozostaje jednak kwestia odpowiedniego okresu przedawnienia w przypadku umów na usługi objęte powszechnym obowiązkiem dostaw. Nie ma przesłanek pozwalających jednoznacznie wykluczyć zastosowanie dłuższego, dziesięcioletniego okresu przedawnienia.

49 — Zobacz przypis 47, powyżej.

50 — Zobacz moja opinia w sprawie C-82/12 Transportes Jordi Besora, pkt 54 (wyrok z dnia 27 lutego 2014 r.).

trwające przypadki naruszeń byłyby traktowane w sposób najbardziej korzystny. Z tego powodu spełnione musi być też drugie kryterium, którym jest wymóg, aby podmioty, których dotyczy sprawa działały w dobrej wierze i aby istniała jednocześnie autentyczna niepewność co do znaczenia i zakresu odpowiednich przepisów prawa Unii.

76. Także to kryterium wydaje się być spełnione w sprawach zawisłych przed sądem odsyłającym⁵¹. Po pierwsze, nie budzi wątpliwości fakt, że zmiany cenowe zostały dokonane przez dostawców energii elektrycznej i gazu w dobrej wierze i w oparciu o przepisy prawa krajowego, które uważali za obowiązujące. Po drugie, jak wykazałem powyżej, nie ma obiektywnego powodu dla zastosowania stanowiska Trybunału przyjętego w sprawie RWE Vertrieb do sytuacji, które nie są objęte zakresem zastosowania dyrektywy 93/13. Przyjmując, iż stanowisko to nie ma bezpośredniego znaczenia w niniejszym przypadku, wykładnia wymogu przejrzystości zawartego w dyrektywach w sprawie energii do tej pory nie była przedmiotem orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Jak wynika natomiast z niniejszej opinii, znaczenie tego wymogu budzi wiele wątpliwości. Wątpliwości te rozwiązać może jedynie Trybunał poprzez wydanie w niniejszych sprawach orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

77. Z powyższych względów proponuję, aby Trybunał przychylił się do złożonego w toku postępowania wniosku o ograniczenie w czasie skutków wyroku w przypadku gdyby uznał, zgodnie z moim stanowiskiem, iż przepisy prawa krajowego będące przedmiotem postępowania nie są zgodne z wymogiem przejrzystości zawartym w art. 3 ust. 5 dyrektywy 2003/54 i art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55.

IV – Wnioski

78. W świetle powyższych rozważań proponuję, by na pytania Bundesgerichtshof Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

Artykuł 3 ust. 5 dyrektywy 2003/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2003 r. dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylającej dyrektywę 96/92/WE i art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2003 r. dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylającej dyrektywę 98/30/WE należy interpretować w ten sposób, że warunek przejrzystości zawarty w tych przepisach nie jest spełniony przez uregulowania prawa krajowego dotyczące zmian cenowych w umowach na dostawę energii elektrycznej lub gazu ziemnego zawartych z odbiorcami będącymi gospodarstwami domowymi, zaopatrywanymi w ramach ogólnego obowiązku dostaw, które regulując warunki zmiany ceny w takich umowach, nie wymagają od dostawcy ujawnienia odbiorcy przyczyn, warunków i zakresu zmiany ceny najpóźniej w momencie informowania odbiorcy o zmianie ceny.

Wykładnia wyżej wymienionych przepisów nie wywołuje skutków przed dniem wydania wyroku przez Trybunał w niniejszych sprawach.

51 — Przy założeniu, że kierując się zasadami przyjętymi w sprawie RWE Vertrieb, Trybunał nie uzna, iż wszelkie wątpliwości dotyczące zgodności przepisów prawa krajowego z wymogiem przejrzystości zawartym w dyrektywach w sprawie energii zostały już usunięte.